

טַבִּיּוֹב, יִשְׂרָאֵל חַיִּים (דרויה, פלך ויטבסק, תר"ח/

1858 — ריגה, לטביה, כ"א בכסלו תרפ"א/

(2.12.1920

בן שנתיים עברו הוריו לריגה, בה ישב מרבית שנות־חיו. קיבל חינוך מסורתי וחינוך כללי מפי מורים פרטיים. עסק בפנסנות במשך שנים. בגיל בר־מצוה החל לפרסם מדבריו ב„הלבנון“ (שנים ט—י) והמשיך רק לאחר עשרות בשנים. בהיותו כבר כבן־שלושים פירסם את הראשון בפיליטונים שלו ב„המליץ“ (1889), ומאז השתתף בקביעות באותו עיתון ונעשה ביוצרי הפיליטון המודרני בעברית. בייחוד נתפרסם מדורו „דוגמאות מספר המלים“ בשל שעשועי הלשון ומדרשי הלשון. לאחר־מכן הרחיב יריעתו והחל לפרסם מאמרים בענייני־יום, ספרות ומדע, סיפורים, מחזות ותרגומים מספרות־העולם. לחד יצאו סיפוריו: „תמונות וציורים“ (וארשה, תרנ"ב) ומחזותיו: „איש הרוח“ (וארשה, 1894. חתום: „י. ויטאל“), „השורר בביתו“ (וארשה, תר"ס) ו„במקום דרשה“ (וארשה, תר"ס, תרס"ג). אף הוציא: „אריסטו, חייו וספריו ושיטתו הפילוסופית“ (וארשה, תרנ"ח).

פרק מיוחד בתולדותיו ובתולדות החינוך העברי הם ספרי־הלימוד שלו, שנפתחו ב„עדן הילדים“ („ספר מקרא לילדים עם תרגום המלים בארבע לשונות“). וארשה, תרנ"ו. מהדורה י"ד בשני חלקים. וארשה, תרס"ה) וההמשך בסידרה מגוונת, שפשטה ברבים וזכתה למה־דורות מרובות ועד לאמריקה הגיעו („מורה הסגנון“, „עברית בלשון עם ועם“, „מורה הילדים“, „המכין“, „אגרון לבני הנעורים“, „תורת הסגנון“, „המורה בלשון עמו“ ועוד). מתחום זה היא האנתולוגיה לספרות העברית של ימיה־הביניים והעת־החדשה, בצירוף פרקים ביוגרפיים־היסטוריים שלו („אוצר השירה והמליצה“ לספרות ימי־

הביניים. יצא לאחר מותו בתרפ"ב ואילך; „מבחר הספרות" מרמח"ל עד מנדלקרן. וארשה, תרנ"ט וכמה מהדורי רות לאחר-מכן). עבר לוילנה ב־1905, כחבר מערכת „הזמן" והשתתף בקביעות במדורים שונים (לרוב ללא חתימה), וכן הוציא את העיתון היומי המנוקד לילדים „החבר", הראשון והאחרון בספרות העברית, שנפסק לאחר כמה חדשי הופעה (י"א בשבט — י"א בסיון תרס"ח. בתרע"ע נתחדש כשבועון). חזר ב־1908 לריגה ומאז פנה בהדרגה למחקר במקצועות היהדות (מקרא, תלמוד, לשון ועוד), ובמיוחד — חקר היסודות העבריים בידיש. ביקש להוכיח שהחטיבות העיקריות בידיש הן עבריות. מחקריו נתפרסמו ב„הזמן", „השלוח" ובאחרית-ימיו ב„התקופה". מרבית מחקריו בענייני ספרות ולשון נקבצו בכרך: „כתבי י. ח. טביוב" (ברלין, תרפ"ג. בראש הספר תולדותיו מ.מ. בן־אליעזר). אף הוציא: „אוצר המשלים והפתגמים" (אודיסה, תרע"ט, ברלין, תרפ"ב). מתחום חקר יידיש הוא טיפולו בעזבונו הספרותי של אלעזר שולמן, שהוציא בשם „שפת יהודית־אשכנזית וספרותה" (ריגה, תרע"ג), וגילה דעתו בהקדמה, בדברים חריפים ביותר, נגד יידיש („אין לה ללשונה של ספרות זו שום זכות להיקרא בשם „יהודית"). בראשית מלחמת-העולם הראשונה עבר למוסקבה ועבד בהוצאת־שטיבל, בעיקר בתרגומים מספרות-העולם וכן החל לתרגם את המילון לתלמוד של יאָסטרוֹב (מאנגלית). באחרית-ימיו פקדוהו אסונות (בנו הומת ע"י הבולשביקים וחתנו מת). חזר לריגה ולא התאושש עוד עד ימיו האחרונים.

תרגומיו: „אפרים קוה" לב. אוירבאך (א—ב. וארשה, תרנ"ד), ספריו של א. וילד: „חשיבותה של רצינות" (וארשה, תר"ף), „מניפה של ליידי וינדרמיר" (וארשה, תר"ף) ו„תמונת דוריאן גריי" (מוסקבה, 1918, וארשה, תרפ"א ולאחרונה: ת"א, תש"ז), „מאורעות תס" למ. טוויץ (אודיסה, תרע"ו) ו„כתבים מעזבון בית הועד הפיקויקי" לצ' דיקנס (וארשה, תרפ"ב. רק חלק א). אף תירגם בקיצורים ובעיבודים זכרונותיהם של משה ויהודית מונטפיורי (וארשה, תרנ"ט) ו„תולדות שלמה מימון" (וארשה, תרנ"ט. וילנה, תרפ"ח). על אף איבתו ליידיש כתב גם יידיש.

פרקים אבטוביגורפיים ב„המליץ" 1901, גל' 129—132;
 מונוגרפיה מי. בביטש ב„בדרך" שנה ה', גל' 35
 (28.8.1936); מ. בן הלל הכהן. ספר שמות, 205—
 208; ב. צ. כץ. זכרונות, 158, 193—194; י. פֶּיכמן.
 רוחות מנגנות, 355—360.